

Není tomu dávno, co v Zápisníku tohoto listu bylo po-
 ukázáno na podezřelou úlohu, kterou v jistých případech
 5 hraje slovíčko vkus. Vyskytuje se co chvíli v dnešních hovo-
 rech. Poráží nejlepší argumenty a rázem vysvobozuje člo-
 věka, který se dostal do úzkých. V nesčetných případech,
 zejména skoro ve všech otázkách uměleckých, jmenuje se
 jím nejvyšší instance, od níž není odvolání. A zaklínací
 10 formulka zní: To je věcí vkusu (Das ist Geschmacksache).
 Tož, nic divného, že někdo se náhle pozastaví nad zaklínací
 silou tohoto slova a pojmu a otáže se: Jak je tomu vlastně
 s tímto vkusem?

Kdybychom uvažovali o věci příliš loajálně, mohlo by
 15 se nám zdáti, že se tímto způsobem hlásí ke slovu svaté
 právo subjektivního stanoviska proti brutalitě pravd příliš
 objektivních. Ve skutečnosti však tato „věc vkusu“ ze
 zaklínací formulky jest pravidelně věcí nevědomosti, zka-
 ženosti nebo zlé vůle, a domnělý osobní vkus jako poslední,
 20 nejvyšší instance jest pouhou výmluvou, vítěznou maskou
 poraženého, prázdným gestem zakončujícím spor, který se
 stal nepohodlný.

Staré latinské přísloví ovšem nepozbylo dosud významu.
 De gustibus nedá se opravdu disputovati. Není dobře mys-
 25 litelno, že rozumní lidé ve stavu střízlivém pohádají se o to,
 je-li hezčí zelená nebo červená barva, je-li chutnější jablko
 nebo hruška, je-li milostnější blondýna nebo bruneta.
 Dalo by se snad disputovati o tom, je-li zelená barva, jabl-
 ko, blondýna *zdravější* než červená barva, hruška, bruneta,
 30 ale otázka jejich hezkosti, chutnosti, milostnosti je zodpově-
 ditelna toliko subjektivně. Hygienická kritéria mají prostě
 objektivní základ v logických argumentech a zákonech,
 který, i když není snad věcný, vyvíjí se aspoň logicky a ne-
 odvisle od subjektivní libovůle, kdežto hezkost, chutnost,
 35 milostnost možno měřiti toliko subjektivně; smysly každé-
 ho člověka rozumí jím po svém a neodvisle od pravidel,

která by se pokoušela stanovití věda. Otážíme-li se v daném případě: Proč ti chutná lépe jablko než hruška? nebo: Proč se ti zdá slečna X hezčí než slečna Y?, obdržíme odpověď, která sotva uspokojí, která bude dokonce málo upřímná a spolehlivá, snažíc se nepřesné přesně vyjádřití, nahražujíc komplex složitých vnitřních důvodů povrchním detailem, obdržíme-li ji vůbec a nepřivedeme-li do rozpaků tázaného, který bude hledatí pro nás rozumových argumentů tam, kde jich není? Co však pomyslí bychom si o člověku, který by tvrdil, že jedna věc jest zdravější druhé, a nedovedl svého tvrzení odůvodnit?

Gusto je gusto, a je to velký pán. Ale abychom mohli smeknouti před jeho majestátem, musí zůstatí doma ve své říši, kde subjektivní libovůle jest jediným rozhodujícím činitelem a nepotřebuje důvodů, logiky, zákonů. Ale vkus, kterého zejména v dnešních přechodných poměrech uměleckých dovolává se tak často hlupák nebo zpátečník jako nejvyšší instance, jest něco docela jiného. Zde, jako v diskusi o otázkách vědeckých, neexistuje jako argument žádné takové gusto, o němž mluví latinské přísloví, a slovo vkus za určitých okolností je tu jen prázdným slovem, ne-li sprostotou.

Řekne-li mi člověk, kterého neznám: Pro můj vkus je Cézanne, neřekl mi skoro nic, neboť může to býti také snob, který nemá tušení o podstatě tvůrčího dramatu, jež přichází na mysl při vyslovení jména tohoto francouzského malíře. Řeknu-li před někým: Whistler je malíř, Bouguereau mazal, a ten člověk mi odpoví: To je věcí vkusu, vím ihned, s kým mám tu čest, totiž s tvorem, před nějž nemají se házetí perly. Ale řekne-li mi člověk, kterého znám, o němž vím, že pochopil například zásady moderního uměleckého řemesla a má v tomto směru jistou zkušenost: Jděte se podívat tam a tam, uvidíte tu a tu vkusnou věc, poslechnu ho a půjdu, neboť v nejhorším případě uvidím věc spornou, nikdy však špatnou.

Skutečný vkus ve věcech uměleckých přichází až na konec, nikoli na začátku. Je vymožeností člověka, nikoli darem nebes. Z individuálního pudu vyvíjí se pomalu

a těžce jako výsledek estetické zkušenosti a erudice a jest dokonce velmi vzácný jako zralá a hotová ctnost. Neboť znamenají-li v aktivním poměru k umění, v umělecké tvorbě zkušenost, erudice, tvárná síla a poctivost jednu nezbytnou podmínku zdaru, a nadání, ingenium druhou, je tomu podobně i v pasívním poměru k umění, při chápání umění. Také zde nestačí záliba pro příslušný obor a zkušenost v něm, erudice, nejsou-li k dispozici nervy přiměřeně přístupné a jemné, talent k milování a chápání umění.

10 Ale ještě ani řečené neobjasňuje celou závažnost a vzácnost skutečného a zralého vkusu, jehož je dovoleno se dovolávat jako autority laskavého a zkušeného učitele a průvodce uměleckým životem. Člověk, o němž můžeme říci, že má spolehlivý vkus, musí býti také člověkem osvětleným
15 a člověkem dobré vůle, jehož eventuelní předsudky nebrání mu posuzovati umělecké dílo vlastním jeho zákonem, uměleckou krásu dle ideálu, jenž umělci tanul na mysli při práci, člověkem bez dogmatu a bez neupřímnosti, jehož estetická, sociální, mravní nebo náboženská víra rozhoduje o jeho
20 gustu, když si vybírá, ale nikoli o jeho vkusu, když posuzuje, nikoli o jeho schopnosti viděti umění všude, kde skutečně jest, a neviděti ho, kde skutečně není.

Poměrná vzácnost vkusu v tomto smyslu, pochopitelná za těchto požadavků, jest tím větší dnes, kdy plutokratický
25 pořádek znešvaruje a znemožňuje ve většině případů každý zdravější a hlubší poměr mezi umělci a laiky a tím i zdravý vývoj a pravou kulturu vkusu.

Prapůvod naší estetiky není ovšem nadpřirozený. V přírodě a pomocí přírody osvojili si lidé první pojmy o kráse
30 a dostali se k tomu stupni, kdy vyvinulo se u nich embryo vkusu, onen „přirozený vkus“, o němž mluvíme u lidového umění a řemesla a který zdá se nám tak veliký, poněvadž tu krása a účelnost každého díla bývají v ideálním poměru. Ve skutečnosti tento „přirozený vkus“ nebyl příliš uvědomělý, nebyl než zcela správným, ale pouze instinktivním
35 podrobením se zákonům přírody, jež jsou také podstatou účelnosti každého předmětu. Proto také mohl býti ztrácen, jakmile tradiční poměr člověka k přírodě nebo později

k uměleckým zákonům z přírody odvozeným a ingeniem zušlechtěným byl přerván vpádem nepřátelského živlu, zbujnělého na půdě cizí, přírodě i umění. Tak působil například na našem venkově vpád městské pakultury provázený neodolatelnými převraty hospodářskými a sociálními. 5

Tento „přirozený vkus“ je dnes nadobro ztracen, aspoň jako sociální fenomén. V režimu měšťáckém přestalo umění býti spolutvůrcem doby. Stalo se překážkou při vydělávání peněz. Architektura a umělecká řemesla, jež mají nejprímější vliv na obecný vkus, klesly na nejnižší úroveň, nedostávající popudu ze své doby. Nepřijavše ničeho od své doby, nemohly jí praničeho dáti. Ostatní umění uzamkla se více nebo méně před světem, a to, co zůstalo obecně přístupno, zesprostáčelo. A z rukou zaslepenců zlatem i pozlátkem vyháněla kapitalistická velkovýroba staré vkusné věci do rukou vetešníků a nahrazovala je imitovanou elegancí a galanterním zbožím. Nadešla doba naprostého nevkusy a oficielně trvá dodnes. 10 15

Několik desetiletí jeho tyranie zničilo skoro veškeru tradici dobrého vkusu. Kdo v posledních dvaceti letech sledoval pozorně zdlouhavé obrozování vkusu a umění, od prvních hazardních skoků takzvané secese až po dnešní nalezení starých, hrůzovládou nevkusy zasypaných základů všeho uměleckého života, ten ví, jak nesmírně namáhavá byla tato cesta z korunového bazaru do chrámu umění. Jak se tápalo, když se opustily pohodlné cesty akademismu, kopírování, šablony! Umění bylo jako rekonvalescent, který v nemoci ztratil dar jazyka, oněměl a učí se teď znova mluvit, vyráží neartikulované zvuky, tak dojemně mamlomocné, a přece jako slib do budoucna tak radostné! 20 25 30

Ohromné cyklické drama odehrávalo se v těchto dvaceti letech v evropském životě uměleckém. Zápas o styl! Odehrávalo se v každém oboru umění, v každém oboru uměleckého řemesla. A v tolika ateliérech a v tolika dílnách! A v tolika studovnách! A tolik energie duševní i tělesné, tolik idealismu bylo spáleno v horečné oběti nejvznešenějšímu božstvu země, že toto dvacetiletí můžeme považovati 35

za nejsvětější lícni stranu doby, jejíž rub je tak otravný.

Ti, kdož prožili plně a poctivě tento zápas, mají právo býti považováni ve svých oborech za lidi, kteří mají vkus. Dobyli si těžce tuto výjimečnou ctnost, i pro ně ztracenou kdysi. Dobyli si ji v zápase, jemuž není rovna v dějinách umění. Dobyli si ji za okolností, kdy se dalo skutečně něco dobytí a kdy se také mnoho dobylo...

I v době nejvíce zuřícího akademismu byli zajisté mnozí lidé, kteří věděli, kdo to je Rembrandt, Velázquez, Goya, Delacroix, Daumier. Kolik jich však tušilo, které jest místo těchto mistrů ve vývoji malířství a čím se oni musí nutně státi příštím generacím? Jistě sotva několik, neboť jinak Manet, když přišel, nebyl by se stal jedním z nejpoplavnějších hrdinů doby. Dnes však každý odborník z těch, kteří si dobyli právo na vkus, musí nejen znáti přibližné místo každého mistra v uměleckém vývoji, nýbrž bude i každý nový zjev, sebecizejší vývojové etapě, která byla právě dovršena, posuzovati jako článek řetězu buď uzavírajícího se, nebo právě počatého. To poněvadž umělecká tradice a zákonnost vývoje byly opět nalezeny teoreticky i prakticky a aspoň v cechu poctivých malířů a uměleckých historiků nedá se přes ně přecházeti. Aspoň v dosahu tohoto užšího cechu nastalo již jasno a pořádek. Je tu něco vědecky přísného. Nutno tu opírat se o pozitivní poznatky, argumentovati věcně a logicky. Subjektivní libovůle amatérů nemá tu co činiti. To je zdravé pro umělce, neboť býti velikým umělcem znamená nakonec přece jen býti členem přísného řádu, a je to ještě zdravější pro umělecké historiky a kritiky, kteří nikdy neměli by toho obcházeti.

Ještě snadněji a zřetelněji dalo by se ukázati, čeho bylo v tomto dvacetiletém zápasu na různých stranách dobyto, na příkladech z umění aplikovaného a z uměleckého řemesla. Nová historie knižních řemesel například je obdivuhodně názorná pro naši otázku a neobyčejně zajímavá jak blouděním, tak konečným přiblížením se k cíli. Není zde prozatím již místa pro to. Ale kdo chce posuzovati z hlediska estetického dnešní knihu jako uměleckořemeslný výrobek, musí znát a procítit její nové dějiny. Také zde,

jako vůbec všude v uměleckých otázkách, teprve zkušenosti, erudicí zušlechtěná a ukázněná záliba individuální vede k cíli, ke vkusu, na nějž můžeme se spolehnouti.

Těch dvacet let zápasu o styl, zápasu ostatně dnes nedobojovatelného, bylo krušnou dobou pro všechny, kdož se ho poctivě zúčastnili. Krušnou, ale i sladkou. Nejsme však dosud tak daleko, aby výsledky zápasu byly již samozřejmy vrstevníkům, aby ovládaly zejména všeobecněji vkus laiků. Dosud každý, kdo chce mít vkus hodný pozornosti, musí aspoň v hlavních rysech prodělati sám tu dobu zápasů, bludů a konečných vítězství, vzdělati se teoreticky a nasbírat potřebné zkušenosti aspoň v oboru své záliby. Bez toho nemá nikdo práva dovolávat se svého vkusu, kterého nemůže odůvodniti. Ve věcech gusta má každý pravdu, neboť zde se nedisputuje a zde rozumové argumenty nemají ceny: ale ve věcech uměleckého vkusu argumenty jsou dnes bohudík již hlavní věcí. Zde nestačí říci, to se mi líbí nebo nelíbí, zde se především odůvodňuje. A teprve důvody rozhodují o vkusu, o povolání kritikově. A se zaklínací formulou „to je věcí vkusu“ odkažme každého k jeho oboru: k zelené nebo červené barvě, k jablkům nebo hruškám, k blondýnám nebo brunetám.